

HAZATÉRÉS

Révész Géza: Tanulmányok Gondolat, Budapest, 1985

Révész Géza az a magyar pszichológus, aki 1905-ben Göttingenben szerezte meg a pszichológusi diplomát; 1920-ig Magyarországon élt, de németül publikált; ezután rövid németországi kitérőt és 1947-es hazalátogatást nem számítva, 1955-ben bekövetkező haláláig Hollandiában dolgozott. Ebben a szakaszban német mellett hollandul, továbbá kisebb mértékben angolul, franciául és olaszul is publikált.

Halála után az általa alapított Acta Psychologica közzétette Révész műveinek bibliográfiáját. A 167 tétel — a szám önmagában természetesen sem sok, sem kevés — változatos képet mutat.

1) Az általános pszichológia elvi-metodológiai kérdéseivel foglalkozó írásai a pszichológiai kísérletezésre, a tudattalan történetére, a percepcióban a mentális tevékenységre, az amerikai és az európai pszichológia viszonyára éppúgy kiterjednek, mint Mannheim, Bartók, Kodály, Katz, Rubin, Kafka munkásságának méltatására. (Közülük a gestaltpszichológiáról írott tanulmány az Alaklélektan című tanulmánykötetben olvasható magyarul).

2) A látáspszichológia körébe tartozó munkái között megtaláljuk disszertációját és több más kisebb munkát a színlátásról és egy (posztumusz) monográfiát a látás és tapintás viszonyáról.

3) A hangpszichológián belül több kísérleti munka foglal helyet, olyanok mint a helyesbítő együtthangzásról, a binaurális hangkeveredésről, valamint saját és más kutatók eredményeit szintetizáló munka, amelyik a hangrendszer és a zenei akusztika közötti kapcsolatot vizsgálja. (Mindhárom olvasható kötetünkben.)

4) Zenepszichológiai írásai közül kiemelkednek a hangpszichológia alapjait, a zenei tehetséget, a zenei csodagyerek pszichológiáját, a zenepszichológiába való bevezetést tartalmazó könyvei. (Az utóbb említett könyve a zene keletkezéséről szóló fejezetével szerepel jelen válogatásban.)

5) A térspszichológia tárgykörében kapnak helyet a tapintás formavilágára és az emberi kézre vonatkozó két könyve, valamint az optikai és haptikus téri csalódások rendszereit bemutató terjedelmes dolgozata. (Ennek egy része csakúgy most vált magyarul hozzáférhetővé, mint a tapintás formavilágáról szóló nagy műből a haptikus élményformákkal foglalkozó rész.)

6) A beszéd és gondolkodás tárgykörébe egy könyv és számos kongresszusi előadás tartozik. Közös tárgyuk a nyelv, a beszéd eredete. (Ezek egyike olvasható kötetünkben.)

7) A tehetség és zseni témacsoport elsősorban a zenei és más (matematikai, orvosi) tehetség viszonyát elemző tanulmányokból, valamint egy átfogó könyvből áll. (Ebből a speciális tehetséggel, valamint a zsenialitás és pszichózis, illetve neurózis viszonyá-

val foglalkozó egy-egy fejezet jelent meg magyarul a *Művészetpszichológia* című válogatás első és második kiadásában.)

8) A gyerekpszichológiába a gyerek spontán és rendszeres önmegfigyeléséről, a színes hallásról, a zenei csodagyerekről, a topográfikus emlékezetéről szóló néhány kisebb tanulmány van besorolva.

9) A szociálpszichológiát ugyancsak néhány kisebb írás reprezentálja; a vakok társas életére vonatkozó pszichológiai megfontolásoktól a haderő szociálpszichológiai megalapozásáig.

10) A munkapszichológiában egy terjedelmes ipari pszichológiai bevezetés éppúgy megtalálható, mint a pszichológia gazdasági életben való alkalmazását propagáló vagy a pszichotechnika hasznát megvilágító kisebb írás.

11) Az orvosi pszichológiát a vakok művészetének pszichológiájáról, illetve a taktilis agnóziáról szóló könyv vezeti. (Az utóbbiból kötetünk tekintélyes részt közöl.)

12) Az állat- és összehasonlító pszichológia számos kongresszusi előadást és kisebb tanulmányt tartalmaz, köztük olyanokat, mint az állati és az emberi kéz szociológiai funkciója, létezik-e állati nyelv?, valamint tyúkokkal végzett érzékeléslélektani kísérletek, vagy majmok absztrakciójának vizsgálata. (Az utóbbi kettő szintén olvasható kötetünkben.)

13) A pedagógiai pszichológiában néhány kisebb: a középiskolások, illetve egyetemisták kiválasztásával foglalkozó írás foglal helyet.

Az élénk táru-^{ló} kép alighanem még azokat is meglepi, akik ismerték Révész egyik-másik munkáját, illetve munkásságának egyik-másik irányát. Révész 1902-ben egyetemi hallgatóként publikálta első tanulmányát, míg az utolsó 1956-ban, halála utáni évben jelent meg. Ezalatt a fél évszázad alatt a látás-, hallásérzékelés, a zene-, a tehetség pszichológiájában, valamint összehasonlító pszichológiában alapjában egymással párhuzamosan, folyamatosan dolgozta ki saját kísérletein alapuló elgondolásait. Ehhez csatlakoztak a húszas évek második felétől a térészlelés, a beszéd- és gondolkodás, valamint az orvosi pszichológia körébe tartozó kísérletei — elgondolásai. Mindemellett munkássága első évtizedében futotta még néhány gyerekpszichológiai vizsgálatra, később pedig pedagógiai pszichológiai és munkapszichológiai tevékenységre is.

És a húszas évektől mindennek háttérében ott van a holland pszichológusképzés és pszichológiai kutatások megszervezése. A holland pszichológia Révész munkássága nyomán jött létre. Ő szervezte meg az amszterdami egyetem első pszichológiai laboratóriumát, valamint a Szociál- és munkapszichológiai intézetet; ő kezdeményezte a holland pszichológusok egyesületének létrejöttét. Vázolt sokoldalú tudományos munkássága a lehető legnagyobb összhangban volt tudományszervező munkásságának sokirányú követelményeivel. Az egyik fajta sokrétűség erősítette a másikat. Ember (adottságai, képességei) és feladat (kihívás) kivételesen egymásra találtak.

Tudjuk, hogy a múltat nem lehet máshogyan lejátszani, mint ahogyan történt, és annak ami történt sohasem egyetlen személyhez, illetve eseményhez fűződő oka van. Mégsem tarthatjuk vissza gondolatainkat: mi mindent jelenthetett volna a magyar pszichológia intézményesülése szempontjából, ha Révésznek nem kellett volna úgy döntenie 1920-ban, hogy pályáját Magyarországon kívül kívánatos és lehetséges folytatnia. Ha csak annyi ellenállással, beilleszkedési és egzisztenciális gonddal kellett volna itthon megküzdenie hasonló eredmények reményében, mint Hollandiában, ahol pedig a németül publikáló magyar pszichológus — eleinte — valóban idegen volt.

Utóbb azután hazájában vált idegenné. Emigrációja után több mint hat és halála után három évtizedre volt szükség, hogy műveiből ez az első önálló kötet megjelenjen. A válogatást készítő Csillagné Gál Juditnak a gazdagság zavarával kellett megküzdenie. Helyesen úgy döntött, hogy lemond a teljes profilt képviselő válogatás igényéről, mivel ez esetben csak nyúlfaroknyi részletekre futotta volna, amelyekből az, aki eddig sem ismerte Révész, ezután sem ismerhette volna meg.

Mint Révész munkásságának irányait felvázolva láthattuk, a válogatás négy tárgykörre terjedt ki: állatpszichológia, hangpszichológia, tapintás és haptikus érzékelés, magasabb pszichikus funkciók (beszéd és zene keletkezése). Kétségtelen az „elemi” pszichikus folyamatoktól az összetettekig szép logikai ívben fogja át a kötet Révész munkásságának helyel-közzel fővonulatát. Miközben méltányolom a válogató törekvését, hogy hiteles és koherens művel vezesse el a magyar(ul) olvasót a sokarcú Révészhez, legalábbis egy eltérő szempont megfontolandó. Révész munkásságának fővonulatához tartoznak a tehetség korai megjelenésével, összetevőivel, fajtáival kapcsolatos munkái, amelyek meglehet jelentékenyebbek is, mindenesetre a mai olvasónak a figyelmét jobban felkeltik Révész iránt, mint bemutatott állatpszichológiai kísérletei.

Maradéktalanul osztom viszont Csillagné ítéletét, hogy Révésznek a tapintásra és haptikus érzékelésre vonatkozó tanulmányai alkotják életműve legkiemelkedőbb darabjait és ezért nélkülözhetetlen terjedelmes közlésük a kötet törzseként. Csak jelzészerűen: Révész munkássága a térészlelés korábnál árnyaltabb kidolgozását tette lehetővé; azóta tér- és formaérzékelési funkciók, látóérzék, tapintó- és mozgásérzék tagolódásáról és egységéről másként gondolkodunk, mint fellépése előtt. Evidens módon tudunk különbséget tenni a látók optifikált haptikus érzékelése és a vakon születettek tiszta, autonóm haptikus érzékelése között, továbbá a vakon születettek és a később megvakultak térészlelésének jegyei között. Felismerjük az iránypontot nélkülöző tiszta haptikus tér- és a bizonytalanságérzés kapcsolatát. Értjük a megkülönböztetést az alapján szintetikus-szemléletes formaészlelésre törekvő optikai érzékelés és az analitikus, a téri viszonyok strukturális megismerésére törekvő haptikus érzékelés között. Ebből fakad, hogy a tiszta haptikus térben az esztétikai szféra igen háttérbe szorul.

Révész ennek összes konzekvenciáját levonta és úttörő, egyszersmind lebilincselően érdekes vizsgálatsorozatot végzett e tárgyban. Ezek nyomán kirajzolódik előttünk a látás, illetve az optifikálódott tapintás, valamint a tiszta tapintás szerepe a műalkotások befogadásában, illetve a műalkotások létrehozásában. Művészetszichológiai felismerésekben, vakok és látók lelki világának megismerésében gazdag műve eredeti illusztrációival friss és élvezetes olvasmány ma is. Magyar közreadása méltó folytatása lenne a most megkezdett vállalkozásnak.

Halász László

MTA Pszichológiai Intézete